

سرشناسه: محقق‌نیا، محمدجواد، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور: الگوی بانکداری اسلامی/محمدجواد محقق‌نیا.
مشخصات نشر: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ع)، ۱۳۹۳.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۸۸۸-۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه.
یادداشت: چاپ دوم.
یادداشت: چاپ سوم: ۱۳۹۴ (فیبا).
موضوع: بانک و بانکداری -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ الف ۳۸/م ۲۲/۲۳۰ BP
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۳
شماره کتابشناسی ملی: ۳۵۴۷۳۱۳

WWW.KITABOOLIR

الگوی بانکداری اسلامی

محمد جواد محقق نیا

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

الگوی بانکداری اسلامی

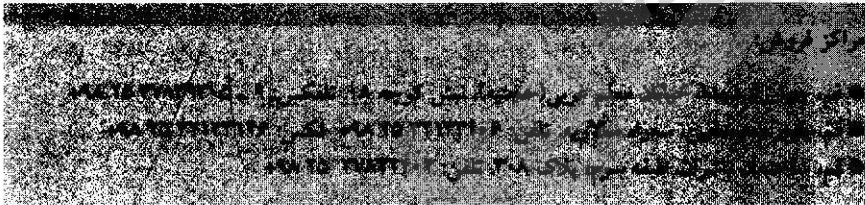
مؤلف: محمدجواد محقق‌نیا

چاپ سوم: ۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۶ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: زلال کوثر ● قیمت: ۱۹۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۱۰۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت چهره‌های متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند. «جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است. «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای محمدجواد محقق‌نیا مؤلف کتاب الگوی بانکداری اسلامی و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

فهرست

۱. جایگاه بانکداری اسلامی در جهان..... ۲۱
- تعریف و ویژگی های بانکداری اسلامی..... ۲۱
- تاریخچه بانکداری بدون ربا..... ۲۵
- حوزه فعالیت بانکداری در نظام اقتصادی سرمایه‌داری..... ۳۵
۱. نظام اقتصاد سرمایه‌داری..... ۳۵
۲. اهداف نظام اقتصاد سرمایه‌داری..... ۳۵
۳. جایگاه بانک در نظام اقتصاد سرمایه‌داری..... ۳۷
۴. تعریف بانک در نظام سرمایه‌داری..... ۳۸
۵. شیوه فعالیت بانک‌ها..... ۳۹
- حوزه فعالیت بانکداری در نظام اقتصادی اسلام..... ۴۰
۱. نظام اقتصادی اسلامی..... ۴۰
۲. اهداف نظام اقتصادی اسلام..... ۴۱
۳. جایگاه بانک در نظام اقتصادی اسلام..... ۴۴
- مزایای بانکداری بدون ربا در ایران..... ۴۶
- مشکلات پیش روی نظام بانکداری اسلامی..... ۴۸
- مشکلات عملیاتی..... ۵۳
- کارکردهای بانک در نظام اسلامی..... ۵۵
- انواع قراردادهای مشارکتی..... ۵۹

۲. مدل‌های موجود بانک‌داری..... ۶۱
- بانک‌داری سرمایه‌گذاری..... ۶۱
- انواع بانک‌های سرمایه‌گذاری..... ۶۴
۱. بانک‌های سرمایه‌گذاری با خدمات کامل یا سوپرمارکت مالی..... ۶۴
۲. شرکت‌های هلدینگ مالی..... ۶۵
۳. بانک‌های سرمایه‌گذاری تخصصیاً بوتیک بانک..... ۶۵
- تاریخچه بانک سرمایه‌گذاری..... ۶۶
- حوزه فعالیت بانک‌های سرمایه‌گذاری..... ۶۷
- مزایای بانک سرمایه‌گذاری..... ۷۰
- معایب بانک‌های سرمایه‌گذاری..... ۷۲
- کارکردهای بانک‌های سرمایه‌گذاری..... ۷۳
- بانک‌داری توسعه‌ای - تخصصی..... ۷۸
- تاریخچه بانک‌داری توسعه‌ای..... ۷۹
- حوزه فعالیت بانک‌های توسعه‌ای..... ۸۵
۱. فعالیت بانک‌های توسعه‌ای در سطح خرد اقتصادی..... ۸۶
۲. فعالیت بانک‌های توسعه‌ای در سطح کلان اقتصادی..... ۸۶
- مزایای بانک‌های توسعه‌ای یا تخصصی..... ۸۷
- معایب بانک‌های توسعه‌ای یا تخصصی..... ۸۹
- کارکردهای بانک‌های توسعه‌ای در توسعه اقتصادی کشورها..... ۹۰
۱. کارکردهای اجرایی..... ۹۰
۲. کارکردهای ستادی..... ۹۰
- کارکردهای واسطه‌ای..... ۹۱
- بانک‌های تجاری..... ۹۳
- تعریف بانک تجاری..... ۹۴
- انواع بانک‌های تجاری..... ۹۵
- تاریخچه بانک‌داری تجاری..... ۹۶
- حوزه فعالیت بانک‌های تجاری..... ۹۶
- مزایای بانک تجاری..... ۹۷

۹۸	.....	معایب و مشکلات بانکداری تجاری
۹۸	.....	کارکرد بانک‌های تجاری
۹۹	.....	۱. بانک تجاری خرد
۱۰۰	.....	الف) حساب جاری
۱۰۱	.....	ب) حساب پس‌انداز
۱۰۱	.....	ج) حساب سپرده ثابت
۱۰۱	.....	۲. تخصیص منابع در بانک‌های تجاری
۱۰۲	.....	الف) اعطای اعتبار اضافه برداشت
۱۰۲	.....	ب) اعطای اعتبار با تضمین
۱۰۲	.....	ج) تنزیل بروات تجاری
۱۰۳	.....	د) اعطای وام
۱۰۳	.....	چهار نوع وام بانکی در بانکداری خرد
۱۰۵	.....	بانکداری محدود
۱۰۸	.....	۱. تاریخچه بانکداری محدود
۱۱۵	.....	۲. تعریف بانکداری محدود
۱۲۰	.....	۳. حوزه فعالیت بانکداری محدود
۱۲۲	.....	۴. مزایای بانکداری محدود
۱۲۷	.....	۵. معایب و مشکلات بانکداری محدود
۱۳۸	.....	۶. کارکردهای بانکداری محدود
۱۴۷	.....	بانکداری جامع
۱۴۹	.....	۱. تعریف بانک جامع
۱۵۰	.....	۲. تاریخچه بانکداری جامع
۱۵۳	.....	۳. حوزه فعالیت بانکداری جامع
۱۵۴	.....	۴. مزایای بانکداری جامع
۱۶۰	.....	۵. مشکلات و معایب بانکداری جامع
۱۶۴	.....	۶. کارکردهای بانکداری جامع
۱۶۸	.....	بانکداری خرد
۱۶۹	.....	۱. تعریف بانکداری خرد
۱۷۱	.....	۲. تاریخچه بانکداری خرد
۱۷۸	.....	۳. حوزه فعالیت بانکداری خرد

۴. مزایای بانکداری خرد ۱۷۹
۵. معایت بانکداری خرد ۱۸۰
۶. کارکردهای بانکداری خرد ۱۸۱
۳. مدل‌های پیشنهادی بانکداری ۱۸۵
- الگوی فعلی بانکداری بدون ربا در ایران ۱۸۵
- معرفی الگوی برآمده از قانون عملیات بانکی بدون ربا ۱۸۸
- اهداف نظام بانکی جدید ۱۸۹
- وظایف نظام بانکی جدید ۱۹۰
- تجهیز منابع در سیستم بانکداری بدون ربا ۱۹۱
- تخصیص منابع در قانون عملیات بانکی بدون ربا ۱۹۳
- نقش هریک از انواع تسهیلات اعطایی در تأمین مالی ۱۹۴
۱. تسهیلات اعطایی مبادله‌ای ۲۰۲
۲. تسهیلات اعطایی در ارتباط با تعهدات ۲۰۷
۳. تسهیلات اعطایی در ارتباط با وام‌دهی قرض الحسنه ۲۰۸
- خدمات ۲۱۰
- مشکلات الگوی برآمده از قانون عملیات بانکی بدون ربا ۲۱۱
- الگوی بانکداری اسلامی (مدل عقد وکالت) ۲۴۱
- الگوی وکالت بانکداری اسلامی شهید صدر ۲۴۳
- تجهیز منابع پولی در مدل وکالتی شهید صدر ۲۴۳
- تخصیص منابع پولی در مدل وکالتی شهید صدر ۲۴۵
- ارائه خدمات بانکی ۲۴۸
- الگوی بانکداری اسلامی (مدل قرض الحسنه) ۲۵۳
- الگوی بانکداری اسلامی شهید آیت‌الله بهشتی ۲۵۶
- تجهیز منابع بانکی در الگوی بانکداری اسلامی شهید بهشتی ۲۵۷
۱. حساب قرض‌الحسنه جاری ۲۵۷
۲. حساب‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه ۲۵۸
۳. بودجه عمومی دولت ۲۵۸
۴. تخصیص منابع بانکی در الگوی بانکداری اسلامی شهید بهشتی ۲۶۰

۲۶۱	..... خدمات بانکی در الگوی بانکداری اسلامی شهید بهشتی
۲۶۴	..... نقد و بررسی الگوی بانکداری اسلامی شهید بهشتی
۲۶۹	..... الگوی بانکداری اسلامی (مدل بانکداری اخلاقی)
۲۶۹	..... ۱. تعریف بانکداری اخلاقی
۲۷۰	..... ۲. الگوی تجهیز منابع در بانکداری اخلاقی
۲۷۰	..... ۳. الگوی تخصیص منابع در بانکداری اخلاقی
۲۷۲	..... ۴. اخلاق در بانکداری اسلامی
۲۷۵	..... ۵. تفاوت‌های بانکداری اسلامی و بانکداری اخلاقی
۲۷۷	..... الگوی بانکداری اسلامی (مدل بانکداری تخصصی)
۲۷۸	..... الگوی جدید بانکداری بدون ربا
۲۷۹	..... فرض‌های الگوی جدید
۲۸۰	..... انواع بانک‌ها در الگوی جدید
۲۸۰	..... ۱. بانک‌های تجاری
۲۸۰	..... الف) تجهیز منابع
۲۸۱	..... ب) تخصیص منابع
۲۸۳	..... ۲. بانک‌های تخصصی (سرمایه‌گذاری)
۲۸۳	..... الف) تجهیز منابع
۲۸۴	..... ب) تخصیص منابع
۲۸۵	..... ج) سرمایه‌گذاری مستقیم
۲۸۶	..... ۳. بانک‌های جامع
۲۸۷	..... ویژگی‌های بانک‌های جامع
۲۹۱	..... الگوی بانکداری اسلامی (مدل فروش خدمات)
۲۹۲	..... معرفی الگوی بانکداری اسلامی دکتر مظاهری
۲۹۳	..... تجهیز منابع بر اساس این الگو
۲۹۵	..... تخصیص منابع بر اساس این الگو
۲۹۶	..... الگوی بانکداری اسلامی (مدل تفکیک)
۲۹۸	..... ۱. مفروضات مدل تفکیک
۲۹۹	..... ۲. تشریح ابعاد تفکیک (حسابداری، حقوقی، هلدینگ)
۲۹۹	..... الف) تفکیک حسابداری

- ۳۰۰..... (ب) تفکیک حقوقی
- ۳۰۲..... اصل تخصص‌گرایی
- ۳۰۴..... انواع تخصص‌گرایی
- ۳۰۴..... ۱. تخصص‌گرایی بر اساس نوع قرارداد
- ۳۰۷..... ۲. تخصص‌گرایی بر اساس نوع فعالیت اقتصادی
- ۳۰۸..... تأمین حداکثری خواسته‌های شرع و حذف کامل ربا
- ۳۱۱..... معرفی الگوی تفکیک
- ۳۱۴..... بانک‌های قرض الحسنه
- ۳۱۴..... تجهیز بانک‌های قرض الحسنه
- ۳۱۴..... قرارداد حقوقی و شرعی تجهیز در بانک‌های قرض الحسنه
- ۳۱۶..... انواع سپرده‌های بانک‌های قرض الحسنه
- ۳۱۹..... تخصیص بانک‌های قرض الحسنه
- ۳۱۹..... ۱. شیوه تخصیص تسهیلات قرض الحسنه به نیازمندان
- ۳۲۱..... ۲. ضرورت تدوین آیین‌نامه اعطای تسهیلات قرض الحسنه
- ۳۲۳..... ۳. انواع تخصیص بانک‌های قرض الحسنه
- ۳۲۵..... بخش سرمایه‌گذاری
- ۳۲۶..... ۱. تخصیص مؤسسات و بانک‌های بخش سرمایه‌گذاری
- ۳۲۶..... ۲. تخصص‌گرایی بر اساس قراردادهای مالی
- ۳۲۹..... ۳. انگیزه متقاضیان عقود مبادله‌ای
- ۳۳۱..... ۴. مؤسسات مالی و بانک‌های فعال در بخش سرمایه‌گذاری
- ۳۳۲..... تخصص‌گرایی بر اساس فعالیت‌های اقتصادی
- ۳۳۵..... تجهیز بخش سرمایه‌گذاری
- ۳۳۶..... تجهیز مؤسسات مالی بخش سرمایه‌گذاری در تخصص‌گرایی بر اساس عقود
- ۳۴۳..... تجهیز مؤسسات مالی در تخصص‌گرایی بر اساس فعالیت‌های اقتصادی
- ۳۴۷..... ۴. الگوهای بانکداری اسلامی در کشورهای اسلامی
- ۳۴۷..... بانکداری اسلامی در کشور امارات متحده عربی
- ۳۴۸..... ۱. وظایف هیئت فتوا و نظارت شرعی در کشور امارات
- ۳۴۹..... ۲. عقود بانک اسلامی امارات متحده برای تجهیز و تخصیص منابع

۳. الگوی بانک اسلامی دبی در بخش تجهیز منابع ۳۵۲
- حساب‌های اسلامی ۳۵۲
۴. الگوی بانک اسلامی دبی در بخش تخصیص منابع ۳۵۳
۵. موارد تخصیص منابع در بانک اسلامی دبی ۳۵۳
- الف) تأمین مالی ماشین‌ها ۳۵۳
- ب) تأمین مالی مسکن ۳۵۴
- ج) تأمین مالی شخصی ۳۵۴
- د) تأمین مالی شرکت‌های بزرگ ۳۵۵
۶. بخش عمومی ۳۵۶
۷. الگوی بانک اسلامی دبی در بخش خدمات ۳۵۷
- الف) خدمات بانکی ۳۵۷
- کارت‌های اسلامی ۳۵۷
- ب) صندوق‌های امانات ۳۵۸
- ج) برنامه تکافل اسلامی ۳۵۸
- یکم) مکانیسم عمل تکافل (همیستگی) ۳۵۹
- دوم) برنامه تکافل اسلامی «مراقبت از من» ۳۵۹
- سوم) مزایا و فواید ۳۵۹
- د) خدمات اجتماعی ۳۶۰
- یکم) صندوق قرض‌الحسنه ۳۶۰
- دوم) صندوق زکات ۳۶۱
- الگوی بانک بین‌المللی اسلامی سوریه ۳۶۲
۱. اهداف بانک بین‌المللی اسلامی سوریه ۳۶۲
۲. الگوی بانک بین‌المللی اسلامی سوریه در بخش تجهیز منابع ۳۶۳
۳. الگوی بانک بین‌المللی اسلامی سوریه در بخش تخصیص منابع ۳۶۵
- الف) بیع مرابحه ۳۶۵
- ب) استصناع ۳۶۵
- ج) عقد اجاره ۳۶۶
- د) وکالت ۳۶۶
- ه) بیع سلم ۳۶۶
- و) سرمایه‌گذاری طبق عقد مشارکت ۳۶۷
- ز) عقد مضاربه ۳۶۷

- الگوی بانک بین‌المللی اسلامی سوریه در بخش خدمات بانکی..... ۳۶۸
- هیئت شرعی در بانک بین الملل اسلامی سوریه..... ۳۶۸
- الگوی بانک‌داری بدون ربا در کشور پاکستان - میزان بانک..... ۳۶۹
۱. الگوهای بانک‌داری اسلامی در «میزان‌بانک»..... ۳۷۰
۲. الگوی تجهیز منابع در پاکستان..... ۳۷۱
۳. الگوی «میزان‌بانک» پاکستان در بخش تجهیز منابع..... ۳۷۲
- الف) حساب جاری روپیه..... ۳۷۲
- ب) حساب منافع کار و بار..... ۳۷۳
- ج) حساب پس انداز روپیه..... ۳۷۳
- د) حساب پس انداز دلار/پوند/یورو..... ۳۷۳
۴. کسب و کار به علاوه یک حساب..... ۳۷۴
۵. انواع گواهی‌نامه‌ها..... ۳۷۴
۶. الگوی تخصیص منابع بانک پاکستان..... ۳۷۶
۷. الگوی بخش خدمات بانک‌داری در پاکستان..... ۳۷۸
۸. الگوی میزان‌بانک پاکستان در بخش تخصیص منابع..... ۳۷۹
- الف) تسهیلات اجاره خودرو..... ۳۸۰
- ب) تسهیلات خرید خانه آسان..... ۳۸۰
۹. تأمین مالی نیازمندان وجوه..... ۳۸۱
- الف) مضاربه..... ۳۸۱
- ب) تجارت..... ۳۸۲
- ج) استصناع..... ۳۸۲
- الگوی بانک‌داری بانک توسعه اسلامی..... ۳۸۴
- الگوی تجهیز منابع در بانک توسعه اسلامی..... ۳۸۴
- الگوهای تخصیص منابع در بانک توسعه اسلامی..... ۳۸۵
- الگوی بانک‌داری اسلامی در کشور عربستان سعودی..... ۳۸۷
- اصول اساسی بانک الراجحی..... ۳۸۸
- اجرای قوانین و دستورالعمل‌ها..... ۳۹۰
- الگوی بانک اسلامی الراجحی در تجهیز و تخصیص منابع بانک..... ۳۹۱
- الگوی بانک‌داری بانک اسلامی کشور بحرین..... ۳۹۲
۱. الگوی بانک‌داری بانک اسلامی بحرین در بخش تجهیز منابع..... ۳۹۳

- الف) حساب جاری (ودیعه)..... ۳۹۳
- ب) حساب پس انداز (ودیعه)..... ۳۹۴
- ج) سپرده (ودیعه) سرمایه‌گذاری..... ۳۹۵
- د) حساب تجوری..... ۳۹۵
- ه) حساب vevo..... ۳۹۶
- و) سپرده سرمایه‌گذاری آموزشی (اقرا)..... ۳۹۶
۲. الگوی بانکداری بانک اسلامی بحرین در بخش تخصیص منابع..... ۳۹۷
۳. الگوی بانکداری بانک اسلامی بحرین در بخش خدمات بانکی..... ۳۹۹
- الگوی بانکداری اسلامی در کشور انگلستان..... ۴۰۲
- آشنایی با بانک اچ.اس.بی.سی امانا..... ۴۰۳
- ساختار بانک اچ.اس.بی.سی امانا..... ۴۰۵
- الگوی عملیات بانکداری اسلامی اچ.اس.بی.سی امانا..... ۴۰۵
۱. الگوی عملیاتی بانک اچ.اس.بی.سی در بخش تجهیز منابع..... ۴۰۵
- ب) حساب‌های پس انداز شرعی..... ۴۰۶
- ج) حساب‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار..... ۴۰۶
۲. الگوی عملیاتی در بخش تخصیص منابع..... ۴۰۷
- الف) ابزارهای مالی مورد استفاده..... ۴۰۷
- یکم) مضاربه..... ۴۰۷
- دوم) اجاره..... ۴۰۷
- سوم) مرابحه..... ۴۰۷
- چهارم) مشارکت..... ۴۰۷
- ب) انواع تخصیص منابع..... ۴۰۸
- ج) اعمال نظارت..... ۴۱۰
۳. الگوی عملیاتی در بخش خدمات بانکی..... ۴۱۰
- الف) بیمه اسلامی..... ۴۱۰
- ب) حقوق بازنشستگی..... ۴۱۱
- ج) کارت‌های امانه..... ۴۱۱
- د) خدمات بانکداری اینترنتی..... ۴۱۲
- ه) مزایا..... ۴۱۲
۴. خدمات عام المنفعه..... ۴۱۲
- الگوی بانکداری اسلامی در کشور کویت..... ۴۱۳

۱. نحوه فعالیت بانک بویان کویت ۴۱۶
۲. تخصیص منابع بانک اسلامی بویان ۴۱۷
۳. تأمین مالی افراد، شامل نیازهای مصرفی و تجاری ۴۱۷
۴. خدمات بانکی ۴۱۹
۵. وظایف هیئت شرعی در بانکداری اسلامی کویت ۴۱۹
- کتابنامه ۴۲۱